

Webben kräver ännu tydligare rubriker

En rubrik ska ge läsaren en rimlig chans att förstå vad hon kan vänta sig av den följande texten. På webben är detta ännu viktigare.

Skälet är att en rubrik på webben ofta läses helt utan sammanhang (eller med mycket litet).

I en tidning eller tidskrift stöds rubriken av en ingress, av en bild, av placering, och av typografiska faktorer som storlek och stil. Det ger läsaren många fler ledtrådar till vad artikeln handlar om.

På webben står rubriken däremot ofta helt för sig själv: som en av många träffar i en lista hos en sökmotor, som en länk på en annan sida, eller på en bokmärkeslista.

Också när rubriken läses tillsammans med sin text, ger webben mycket mindre sammanhang än i en tidning. Det beror på att så mycket mindre av en text är synlig i bildskärmsfönstret.

Rubrikerna ska vara "pärlor av klarhet", har Jakob Nielsen sagt.

Hur du skriver bra rubriker står det mer om i nästa avsnitt.

Läsaren rullar hellre än klickar

Dela inte upp sammanhängande texter på många korta sidor. Nyare undersökningar tyder på att läsarna föredrar att rulla längre texter i stället.

Enligt äldre undersökningar verkade läsarna föredra korta sidor. Att webbsidor idag har många fler bilder, annonser och animationer, vilket gör laddningstiden längre, har troligen ändrat detta. Att rulla är dessutom ett bekant arbetssätt, som läsarna är vana vid från till exempel ordbehandlingsprogram. Det blir också besvärligt att skriva ut en text som är uppdelad på många sidor.

Behöver du publicera en mycket lång och detaljerad text, är det dock klokt att ha en kortare inledning eller översikt på en sida, och länka vidare till en annan sida med den fullständiga texten.

Om din text har någon *speciell del utöver huvudtexten* – en källförteckning eller annan detaljinformation – kan du gärna bryta ut den från huvudtexten; ungefär som man i tidningar arbetar med faktarutor. Men försök helst lägga sådana faktarutor på samma webbsida som huvudtexten (precis som man gör i tidningen).

Skriv tydliga länkar

Formulera länkar så att det är alldeles tydligt vad man kan förvänta sig att det sker om man klickar på dem. Går länken till en annan webbsida, bör länken så långt det är möjligt ha samma formulering som rubriken eller titeln på den sida där man hamnar. En länk till en sida med rubriken "Sundsvall blev årets ungdomskommun" bör inte vara Årets ungdomskommun utsedd i Norrköping.

Var inte rädd för att göra länkarna långa. Består länken bara av ett eller några enstaka ord kan det vara svårt att förstå vad den syftar på. Beskrivande länkar är bättre. Enligt en undersökning fungerar länkar som har mellan 7 och 11 ord bäst!

Undvik att göra länkar som "klicka här" eller "läs mer". De är enahanda och onödigt informationsfattiga.

Istället för...

"(...) Det säger regeringen i en ny rapport om övertidsarbete. För att läsa hela rapporten, klicka här."

...kan du t.ex. skriva

"(...) Det säger regeringen i en ny rapport. Vill du veta mer, kan du läsa hela rapporten "Övertidsarbete i Sverige".

Utöver att länken blivit tydligare, har den fått ett direkt tilltal ("Vill du..."), i stället för det opersonliga "För att läsa...".

Länkar som "klicka här" gör det dessutom svårt för blinda att förstå sidan. Blinda använder webbläsare med syntetiskt tal, som läser upp texten på webbsidan. Programmen kan läsa upp enbart länkarna på en sida, för att ge den blinde överblick över navigationen. Det blir väldigt svårt för dem att veta vad de ska välja, när alla länkar är "klicka här".

Ange länkens typ, storlek och plats

Ange så långt det är möjligt om en länk går till något annat än en webbsida, som t.ex. till en pdf-fil, ett Word-dokument eller annat.

Om länken i exemplet ovan går till en pdf-fil, bör du skriva t.ex.

"Vill du veta mer, kan du [ladda ner hela rapporten "Övertidsarbete i Sverige" i pdf-format \(90 K\)](#).

Observera att orden "ladda ner" nu är en del av länken. Genom att ta med dem blir det tydligare att länken är av ett särskilt slag.

Jag tycker att det är bra att ange hur stor den fil som ska laddas ner är – i alla fall om det kommer att ta en minut eller mer att ladda ned filen för de huvudsakliga användarna. Exakt vilken storlek i kilobyte det motsvarar beror på vilken typ av uppkoppling målgruppen kan antas ha. (Att varna för långa överföringstider är hänsynsfullt också när länken går till en vanlig webbsida, om den t.ex. innehåller en mycket stor bild, en karta eller ett diagram.)

Läsaren ska också helst få klart för sig om hon kommer att lämna den webbplats hon befinner sig på.

Om rapporten i exemplet ovan inte finns på din egen webb, kan du skriva

"Vill du veta mer, kan du [ladda ner rapporten "Övertidsarbete i Sverige" i pdf-format från regeringens webbplats](#).

Den länken består av precis 11 ord!

Begränsa antalet länkar i vanlig text

Var sparsam med att lägga länkar direkt i din text. Enstaka länkar kan fungera, men blir de många är det en bättre metod att samla länkar efter texten, under en rubrik som "Mer information", "Vill du veta mer?" eller liknande. Då kan du också närmare beskriva vart länken verkligen går, och av vilket slag den är.

Explanation: Plasma from the Sun and debris from a comet both collided with planet Earth last Saturday morning triggering [magnetic storms](#) and a meteor shower in a [dazzling atmospheric spectacle](#). The debris stream from comet Swift-Tuttle is [anticipated yearly](#), and [many skygazers](#) already planned to watch the peak of the [annual Perseids](#) meteor shower in the dark hours of August 11/12. But the simultaneous, [widely reported auroras](#) were triggered by the chance arrival of something much less predictable -- a solar [coronal mass ejection](#). This massive bubble of energetic plasma was seen leaving the active Sun's surface on August 9, just in time to travel to Earth and disrupt the planet's [magnetic field](#) triggering [extensive auroras](#) during the meteor shower's peak! Inspired by the cosmic light show, Sebastien Gauthier [photographed](#) the colorful auroral displays above the dramatic dome of the [Mount-Megantic Popular Observatory](#) in southern Quebec, Canada. Bright Jupiter and giant star Aldebaran can be seen [peering through](#) the shimmering northern lights at the upper right.

Exemplet ovan är från *Astronomy picture of the day* (<http://antwrp.gsfc.nasa.gov/apod/>), som varje dag publicerar en spännande bild från rymden, tillsammans med

en förklaring av en astronom. Länkarna leder till andra webbsidor med någon typ av fördjupningar. Men exakt till vad kan vara mycket oklart. Vem kan gissa vad länken "peering through" tar oss till?

Mängden länkar gör läsningen mycket splittrad. Vi får inte heller veta var fördjupningen befinner sig. Är det en annan sida på samma webbplats, eller en sida från ett helt annat ställe? Är det värt att vänta på att ladda ner sidor från en helt ny webbplats? Eftersom vi här knappt vet vad vi får, är det mycket svårt att veta om det är värt att gå vidare.

För övrigt vill du väl att läsaren ska läsa din text i första hand, inte ge sig iväg från den?

Problem med radavstånd kräver fler stycken istället

Dåligt radavstånd är en av de viktigaste orsakerna till varför text på en webbsida uppfattas som kompakt, tung och jobbig.

Underlätta läsningen genom att vara frikostig med nya stycken. En god tumregel är att låta varje ny tankegång få ett eget stycke (med blankrad emellan).

Men gör en vettig helhetsbedömning. En alltför upphackad text är också svåräst. För många blankrader ger sämre överblick, eftersom en mindre del av texten är synlig på skärmen samtidigt.

Webbdesignern måste hjälpa till

Att göra fler nya stycken är förstås något av en nödlösning. Det finns ett par metoder att förbättra radavståndet; men skribenten har ingen möjlighet att göra det själv. Hon måste ha hjälp av webbdesignern.

Problemet är att HTML – den grundläggande tekniken bakom webbsidan – inte medger något sätt att ställa in radavstånd.

För de flesta moderna webbläsare kan dock den som skapar webbsidans form använda CSS-tekniken för att lägga till *style sheets*: formatmallar där radavståndet kan ställas in.

Inte heller dessa löser hela problemet. Fortfarande inverkar faktorer som upplösningen hos läsarens bildskärm, och om läsaren väljer att själv förstora bokstäverna, med mera. Style sheets fungerar inte heller konsekvent med alla typer av webbläsare.

Men en formatmall för radavstånd gör inte heller någon skada, och borde därför användas som standard. Ändå görs det alltför sällan.

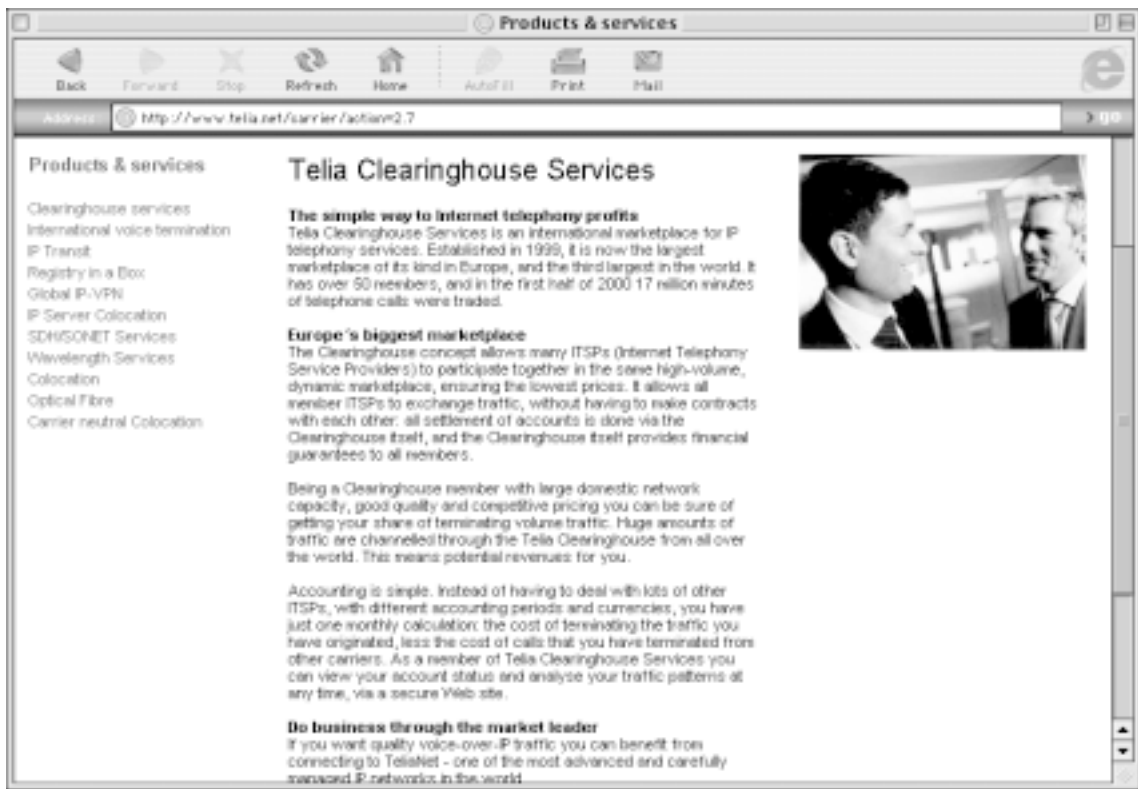
Varför är det så? Många webbdesigners har säkert inte ens reflekterat över att radavståndet är viktigt. Det kan bero på att tekniken, snarare än vad ögat verkligen ser, styr uppfattningen om verkligheten. "Om det inte finns ett enkelt kommando för det, är det väl inget problem?"

Ändå vet typografer sedan gammalt att rätt radavstånd är mycket viktigt för god läsbarhet; ofta viktigare än textens storlek. (Både Explorer och Netscape ger läsaren möjlighet att förstora och förminska bokstäverna på en sida, men inte justera radavståndet.) Och när man visar människor – webbdesigners såväl som vanliga läsare – hur mycket mer lättillgänglig en text ter sig med rätt radavstånd, brukar de häpna (se exemplet på nästa sida).

Fast detta är en handledning för skribenter, har jag tagit med exempel på formatmallar för radavstånd här nedan. Kanske behöver du visa det för den som ansvarar för formen på dina sidor.

Attributet som styr radavstånd heter *line-height*. Bäst fungerar det om man anger både bokstävernas storlek och radavståndet i pixlar:

```
BODY {font-size: 11px; line-height: 14px}
```


En sida med standardinställning av radavståndet...

...och en där radavståndet bestämts med stilmallar. Det första intrycket är att sidan är mer inbjudande. Men märk att vi ser en mindre del av texten. Det gör det viktigare att den text vi ser verkligen är intressant.

Börja texten med det viktigaste

Det är vanligt att rubriker blir onödigt korta.

För inledningar – ibland kallade ingresser – gäller ofta motsatsen.

Ovana skribenter låter gärna texten slå några tjusiga krumbukter i onödan, innan de klämmer fram med sitt budskap.

Eller också fylls inledningen med så många detaljer, att läsaren storknar.

Pang på rödbetan

Efter rubriken bör du gå så rakt på sak som möjligt. Har du ett förslag, en slutsats, eller ett budskap du vill förmedla, gör det med en gång. Om du har formulerat ditt budskap redan i rubriken, lägg då direkt fram det främsta skälet till varför det är som du säger.

Ett viktigt skäl är respekten för dina läsare. Det är inte säkert att de har särskilt mycket tid att ägna åt dig – förmodligen ska de också iväg för att hämta på dagis eller snart in på ett möte eller just stiga av bussen eller håller på att läsa sig till sömns. Kom därför snabbt till saken, och låt dem sedan själva avgöra om de ska fortsätta läsa.

Det finns också andra modeller för hur man disponerar en text. Det vore självfallet inte någon poäng att börja en pusseldeckare med att berätta vem som var mördaren.

Men ”det viktigaste först” är ändå den modell som bör vara ditt förstahandsval. *Den fungerar i många fler fall än vad ovana skribenter tror.*

Du behöver inte starta mjukt

Det är ganska vanligt att skribenten smyckar ut början av texten med allmänna reflexioner, utan större sammanhang med innehållet, för att skapa en ”tjusig” inledning.

”Ofta när jag skriver upptäcker jag efteråt att inledningen kan släppas. Jag tänker att jag måste linda in det jag egentligen vill säga, börja lite mjukt och allmänt, och det blir ofta tråkigt”, skriver journalisten **Oline Stig** i DN (4/8 2000).

Hennes råd är att istället börja med det som ”bränns”: något som ”är så spännande att den som läser inte kan sluta”.

Du behöver inte starta djupt

Lika vanligt som att börja onödigt mjukt är att börja onödigt omständligt.

När vi skriver blir vi lätt en aning högtidliga. Det sker ganska omedvetet, särskilt om man tycker om att skriva. Och det påverkar inte bara sådant som ordval, utan också disposition.

I stället för att gå rakt på sak börjar vi med att ge en allmän reflektion eller hänger på ett imponerande citat, eller en lärd hänvisning.

Gör inte det.

Du behöver inte börja från början

Även när du beskriver ett händelseförlopp, bör du börja med det viktigaste – inte med den första händelsen.

Att berätta en historia helt kronologiskt gör nästan bara barn i skoluppsatser.

Ett "när det gäller" i början av meningen gör oftast bara satsen längre och onödigt komplicerad, och kan strykas rakt av:

När det gäller utbyggnaden av ungdomsgårdarna tycks den vara...
(Skriv *Utbyggnaden av ungdomsgårdarna tycks vara...*)

När det gäller allt arbete med problemungdomar så är de flesta överens om att det tar tid, och måste få ta tid, att förändra deras värderingar och livsstil.

(Skriv *De flesta är överens om att det tar tid, och måste få ta tid, att förändra problemungdomars värderingar och livsstil.*)

Substantivsjukan

Substantivsjukan drabbar när konkreta verb görs om till substantiv och kopplas till ett innehållslöst verb som *utföra*, *genomgå*, *bedriva* eller liknande.

<u>Vi...</u>	<u>...när vi helt enkelt kunde:</u>
utför registrering av medlemmar	registrera medlemmar
bedriver medlemsvärning	värva medlemmar
framlägger förslag om	föreslå

På detta sätt blir texten både längre, mindre konkret och krångligare, utan att tankeinhållet i någon rimlig mån har ökat.

Ord som slutar på "-ing" är ett av kännetecknen på substantivsjukan. Leta efter dem så hittar du exempel som

Transportbranschen har **genomgått en kraftig förändring**
(skriv *förändrats kraftigt*)

Användningen av nya IT-verktyg har **möjliggjort en effektivisering** av hela transportstrukturen
(Det är svårt att se att detta skulle betyda något mer än *Nya IT-verktyg har effektiviserat hela transportstrukturen.*)

Att etablera sig på arbetsmarknaden är t ex som regel en förutsättning för att kunna **etablera en självständig försörjning**
(skriv *börja försörja sig själv*)

Substantivsjukan yttrar sig även på andra sätt:

Ekologiska odlingsprinciper har **utövat en stark påverkan på** den konventionella produktionen (skriv *starkt påverkat*, eller *påverkat...starkt*)

Ombyggnaden av lokalerna **ägde rum**
(skriv *lokalerna byggdes om*)

NN är ledamot i försvarsutskottet och har vid flera tillfällen **varit delaktig i diskussioner** kring kriget i Jugoslavien
(skriv *deltagit i diskussioner* eller helt enkelt *diskuterat*)

Enligt SIKAs undersökning **råder skillnader beträffande hur** datorer **används mellan** olika åldersgrupper.
(Skriv till exempel *SIKAs undersökning visar att olika åldersgrupper använder datorer på skilda sätt.*)

Skulle handeln **uppvisa en fortsatt avmattning** så lär **ökade spekulationer** om framtida räntesänkningar **uppkomma**. (Skriv *Skulle handeln fortsätta att mattas av så lär spekulationerna om räntesänkningar öka.*)

Alla tre strategierna är **av relevans** för dagligvarukedjan. (skriv *relevanta*)

Vattnet har **blivit föremål för** noggranna undersökningar av miljölaboratoriet.
(Skriv *Miljölaboratoriet har undersökt vattnet noggrant.*)

Onödig abstraktion

Nära besläktad med substantivsjukan är när förhållandevis enkla tankar i onödan uttrycks med en hel rad abstrakta begrepp.

Föreningen Humlan **upprätthåller rollen av kulturbärare** i Umeå

Visst kan det finnas fall där det är nödvändigt att lyfta resonemang till en mer abstrakt nivå. Men man bör åtminstone fundera över om det man menar inte kan uttryckas med ett enkelt "Humlan bär upp kulturen".

I ett formulär har besökaren möjlighet att **formulera sin** beställning **textuellt** (skriv hellre *att skriva in sin beställning*)

I Örebro finns en imponerande kulturaktivitet **inom ramen för skol- verksamheten** (Blir det en avgörande skillnad om man skriver *i skolan?*)

Deltagarantalet i demonstrationen var 5000...

(skriv *I demonstrationen deltog 5000 människor/studenten/palestinier* eller helt enkelt *Femtusen människor/studenten/palestinier demonstrerade...*)

...**har en höjd av** två meter (skriv *är två meter högt*)

Utveckling av **varor som innebär** mer koncentrerade produkter gör att distributionen kan effektiviseras. (Det fetstilade kan strykas.)

– Dagens beslut kan allvarligt försvåra möjligheterna att **uppnå en gynnsam bevarandestatus för** vår gemensamma norsk-svenska vargstam. (varför inte helt enkelt *bevara?*)

Lån till **jordbrukssektorn** och **industrisektorn**
(Lån till jordbruket och industrin)

Han **situationsanpassar** föreställningen till de grupper han möter.

Utsatthetens människor ramlar ur våra trygghetsystem. **Denna verklighet** är särskilt synlig i våra storstadsområden. (Skriv hellre *Detta är synligt särskilt i storstadsområdena.*)

Både en irriterande upprepning (fall och fall) och en onödig abstraktion drabbar oss i det här exemplet:

I det här fallet ledde det till **dödsfall av ett barn**
(skriv *att ett barn dog*)

Ett alldeles för tillkrånglat uttrycksätt har fått den här skribenten att göra ett fel till (*som* borde ha varit *vilket*):

Min läsförståelse hindras av att boken är mycket "amerikaniserad" i sin översättning, som i många stycken gör den obegriplig.
(Skriv t.ex. *Eftersom översättningen är mycket "amerikaniserad", är boken i många stycken obegriplig.*)

Obeskrivligt klumpig är en sats som:

Möjligheten att manifesteras något själva omöjliggörs.

Försöker man analysera detta monster framkommer att det betyder att några (ungdomar) inte längre kan göra vad de tidigare gjort (bland annat driva rock-skolor). De gör alltså inte saker; de "manifesterar". Och i stället för att uttrycka det som "kan inte längre" väljer skribenten alltså att uttrycka det som att "möjligheten omöjliggörs".

Undvik övergångar – men gör strukturen tydlig

Gå rakt på sakt, skrev jag i avsnittet om inledningar (sidan 20). Men onödiga krumbukter kan också dyka upp inne i texten, när skribenten liksom vill ta ny sats, till exempel inför en avslutning. Meningar av den här typen kan oftast strykas:

Därför tror jag i alla fall, att när allt kommer omkring, förhåller det sig på det sättet att...

Många så kallade övergångar är också onödiga:

Vi har nu gått igenom de grundläggande egenskaperna hos X-systemet. I det följande kommer vi att redovisa några mer avancerade funktioner...

Om det inte finns särskilda skäl att summera det föregående avsnittet, fungerar det oftast lika bra att gå rakt på nästa sak.

Men bara för att de *tillkrånglade* övergångarna är onödiga, ska du inte försöka dölja när ett avsnitt tar slut och ett annat börjar. Tvärtom: låt det märkas! Använd gärna de *enkla* sätten att ordna ett material: "för det första", "för det andra", "slutligen" eller "till sist" eller "för att sammanfatta:".

Använd gärna mellan- eller underrubriker för att avgränsa olika delar från varandra. (Se också avsnittet "Hjälp till att ge överblick" på sidan 8).

Rent oförsämnda mot läsaren är stycken som

Om jag hade haft mer utrymme till mitt förfogande, hade jag här kunnat gå in på X-fenomenet mer i detalj, men tyvärr är utrymmet är begränsat, och jag måste övergå till att helt kortfattat beskriva Y-fenomenet.

Om alla sådana utläggningar stryks kanske det blir plats för sakfrågan.

Onödig precision

I byråkratsvenska förekommer ofta utförliga och onödiga hänvisningar till det man just har sagt:

Skuldkrisen debatteras för närvarande intensivt världen runt. Vad utvecklingen i **denna fråga** kommer att leda till är ännu oklart...

E-handel är ett nytt sätt att handla med och distribuera dagligvaror. I dag är omfattningen **av denna verksamhet** ytterst blygsam...

Dokumentet har tagits fram i en dialog med Miljöårsberedningen. Syftet **vid framtagandet** har varit att fokusera miljöaspekter...

När inga missförstånd rimligen kan uppstå – som i alla dessa fall – stryk.

Onödiga förstärkningar

Ibland kan det finnas skäl att förstärka det man säger med så kallade emfatiska omskrivningar, som till exempel

Han **är en människa som** har stora problem med...

Det han ville undersöka **var** hur...

Det som diskussionen rörde sig om **var** straffpåföljden.

Det faktum att Ericsson dagen innan uppsägningarna...

Tanken är att ge eftertryck åt huvudsaken. Men ofta ger det ett ännu starkare intryck, när man säger det rakt på sakt, med färre ord. Det fetstilade kan strykas.